

5883.
AZ ORSZÁGOS
KÖZMŰVELŐDÉSI TANÁCSNAK

SZÉLL KÁLMÁN ÉS WEKERLE SÁNDOR EMLÉKEZETÉRE

1928 OKTÓBER 14-ÉN TARTOTT
XX. KÖZGYŰLÉSE.

TARTALOM:

NÉMETHY KÁROLY v. b. t. t. elnök megemlékezése.

BÉRZEVICZY ALBERT v. b. t. t. ünnepi beszéde.

VASS JÓZSEF népjóléti miniszter beszéde.

KIADJA: AZ ORSZÁGOS KÖZMŰVELŐDÉSI TANÁCS BUDAPESTEN

AZ ORSZÁGOS
KÖZMŰVELŐDÉSI TANÁCSNAK

605726

SZÉLL KÁLMÁN ÉS WEKERLE SÁNDOR EMLÉKEZETÉRE

1928 OKTÓBER 14-ÉN TARTOTT
XX. KÖZGYŰLÉSE.

TARTALOM:

NÉMETHY KÁROLY v. b. t. t. elnök megemlékezése.
BERZEVICZY ALBERT v. b. t. t. ünnepi beszéde.
VASS JÓZSEF népjóléti miniszter beszéde.

**MTA
KIK**

KIADJA: AZ ORSZÁGOS KÖZMŰVELŐDÉSI TANÁCS BUDAPESTEN

45554

AN ORSZÁGOS
TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG
SZÉLL KALMAN ÉS
WERERIE SÁNDOR
EMLEKEZETÉRE

AKADEMIAI KÖNYVTÁRA
BUDAPESTI EGYETEM
TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG

Az Országos Közművelődési Tanács még 1924-ben elhatározta, hogy két elhunyt elnöke, *Széll Kálmán* és *Wekerle Sándor* emlékeztének, — amint a viszonyok megengedik, — méltó módon fog áldozni nyilvános díszülés keretében. Május havi közgyűlésén aztán úgy döntött, hogy kegyeletos ünnepségét XX. évi rendes közgyűlésével együtt 1928 október 14-én tartja meg.

Ünnepélyes külsőségek között, országos érdeklődés mellett folyt is le ezen a napon az Országos Közművelődési Tanács XX. évi rendes közgyűlése, amely előbb nyilvános díszgyűlés keretében emlékezett meg két nagy halottjáról, *Széll Kálmánról* és *Wekerle Sándorról*. A Magyar Tudományos Akadémia heti üléstermékéből az alkalomból zsűfolásig megtöltötték társadalmi, politikai és kulturális életünk kiválóságai, községek, testületek, egyesületek képviselői. Ott voltak a többek között: *Wekerle Sándor* pénzügyminiszter és családja, *Wekerle Géza* és neje, *Széll József* főispán és neje, *Wekerle szülőfalujának*, *Mór* községnek 10 tagú és *Szentgotthárdnak* küldöttsége. A m. kir. kormányt *Vass József* népjóléti miniszter, a miniszterelnököt *Darányi Kálmán* államtitkár, a kereskedelemügyi minisztert *Dezsőffy Aurél*, a belügyminisztert *Ladik Gusztáv* államtitkárok képviselték. A miniszterelnökség tisztviselői kara képviselőiben *Gogolák Károly* államtitkár és *Szép László* dr. titkár; az igazságügyminisztérium képviselőiben: *Szászy Béla* államtitkár és *Lutitszky Jenő* min. tan. jelentek meg. Ezeken kívül ott voltak: vitéz *Janky Kocsárd* a m. kir. honvédség főparancsnoka, *Bernáth Géza* v. b. t. t., *Balogh Jenő* v. b. t. t., *Lukács György* v. b. t. t., *Papp Elek* v. b. t. t., *Popovics Sándor* v. b. t. t., *Szterényi József* v. b. t. t., *Raffay Sándor* ev. püspök, *Józan Miklós* unit. püspöki vik., *Göde Lajos* ref. püspöki másodlelkész, *Kiss Arnold* főrabbi, dr. *Berzeviczy Albertné*, id. báró *Wlassics Gyuláné*, *Korányi Frigyes* báró, *Nagy Emil* nyug. miniszter, *Scitovszky Tibor* nyug. miniszter, *Czakó Elemér*, *Dréhr Imre*, *Ilosvay Lajos*, *Kerntler Kálmán*, *Petkó-Szandtner Aladár*, ifj. *Wlassics Gyula* báró államtitkárok, *Szabolcska Mihály*, *Juhász Andor*, *Finkey Ferenc* koronaügyész h., *Benedek Sándor*, a közig. bíróság másodelnöke, *Findáczy Ernő*, *Grósz Emil*, *Imre József*, *Lichtenberg Emil* egyetemi tanárok, *Kornfeld Mór*ic báró, *Vargha Gábor* udv. tan., képviselő, *Rakovszky Endre*, *Glückstahl Samu* felsőházi tagok, *Bezegh Huszágh Miklós* főkapitány, *Exner Kornél*, *Miskolczy Gusztáv*, a Postatakarékpénztár h. vezérigazgatója, *Enyedy Béni*, Jelzáloghitelbank elnöke, *Fellner Henrik*, *Szentgyörgyi Gusztáv*, a MÁV igazgatója, dr. *Kossalka János*, a mérnöki. *Papp József* felsőházi tag az ügyvédi kamara elnökei, *Márkus Miksa* udv. tanácsos, az Újságíróegyesület, *Balassa József* dr. és *Sziklay János* az Otthon elnökei, *Czabalay Kálmán* a Közmunkatanács alelnöke, *Katona Béla*, *Gönczy Elemér*, *Kőrösi Henrik*, *Miklós Elemér*, *Némethy*

Károly főv. főjzö, *Clair Vilmos, Scossa Dezső, Szürday Róbert, Gáspár Artúr* ny. min. tanácsos, dr. *Fodor Oszkár, Pfeiffer Gyula, Weber Tibor* min. tanácsosok, *Vikár Béla* képviselőházi főtanácsos, *Antalffy Sándor* kalocsai polgármester, *Ruszt József, Orphanides János*, a Ganz alelnöke, *Follért Károly, Ruffy Pál, Eöttevényi Olivér, Némethy Imre* dr. tsz. bíró, *Halmi Bódog* dr. kir. járásbíró, *Szatmári Mór, Kiss Ödön, Kohányi Gyula, Dezső Kázmér, Nagykorösi* képviselőtében, továbbá *Lajosmizse, Galgamácsa* községek küldöttei, a *Nemzeti és Országos Kaszinók*, a *Lipótvárosi Kaszinó*, a *D. M. K. E.*, a *Szabad Lyceum*, a *Kálvin Szövetség*, az *Országos Stefánia Szövetség*, a *Balaton Társaság képviselői* stb. stb.

Az alábbiakban adjuk a díszülésen elhangzott beszédeket szó szerinti közlésben.

Némethy Károly v. b. t. t. elnök a *budai dalárda* éneke után üdvözli a megjelenteket, majd így folytatta:

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Az elköltözöttek árnyai vannak ma itt velünk és körülöttünk, az elköltözöttekéi, akik nekünk, a régibb generációnak, még kortársai, barátai, vezetői voltak, akik országunk sorsának irányítói voltak; az elköltözöttekéi, akik voltak és nincsenek, nincsenek és mégis vannak, hiszen itt élnek élően a mi hálás emlékezetünkben, a mi fogyhatatlan szeretetünkben, élnek munkánkban, élnek alkotásaikban, élnek a magyar multban: *Széll Kálmán* és *Wekerle Sándor* árnyait idézem ezen az ő nemes emlékezetünknek szentelt mai díszülésünkön.

Mi, az Országos Közművelődési Tanács nagyon közel állottunk mindkettőjükhöz. Közel állottunk, nemcsak, mint magyar intézmény, de közel állottunk azért is, mert elnökünk volt mindkettő, nemcsak díszelnökünk, reprezentáló elnökünk, egy-egy alkalommal közöttünk megjelenő elnökünk, hanem velünk együtt élő, együtt dolgozó és legkisebb gondunkban is osztozó elnökünk. Irányítónk és vezetőnk volt mindkettő, akik ezenfölül még szerettek is bennünket és szerették mindenekelőtt a mi magyar munkánkat.

Az egyikük: *Széll Kálmán* volt az, aki az Országos Közművelődési Tanácsot életre hívta 20 évvel ezelőtt, 1908-ban, de aki nem hívhatta volna életre, ha a miniszterelnöki székben akkor nem olyan megértő férfiú irányítja Magyarország sorsát, mint *Wekerle Sándor*.

Széll és *Wekerle* nevei tehát már az alakulás pillanatában egyet jelentenek az Országos Közművelődési Tanács történetében; *Széll* a kezdeményező, a megindító, *Wekerle* a megértő, a meg-alapozó és a programot kiszélesítő. Mert *Wekerle* — a miniszterelnök — az, aki meglátja az új alakulatban, a társadalom erejében a komolyan felhasználható tényezőt és azt mondja: Legyen ez a Tanács segítője a kormány munkásságának és végezze el mindazt, amit oportunitásból a kormány a nemzetiségi vidékeken el nem tud végezni.

Ami ebben a kijelentésben politikum volt, azt most mellőzzük. Hiszen mindannyian tudjuk, mi volt a terve ezzel, mi volt a szándék, mi volt a magyar kormányok helyzete bizonyos kérdésekben Magyarországon? De hogy az elgondolás helyes, magyar

és eredményes volt, azt beigazolta a Tanács működése. Nem támadni, nem ingerelni a nemzetiségeket, hanem — igenis — kultúrájában erőssé tenni a magyarságot, a magyar nyelvet védeni, a nyelvi öntudatot fejleszteni, tanfolyamokkal, úttörő munkával országosan megszervezett nagy eredményű analfabétatanfolyamokkal, gazdasági előadásokkal, százezerszázmra ingyen osztogatott szakkönyvekkel, olvasóegyletek, dalárdák létesítésével és heti folyóiratunkkal, az akkoriban a százezres példányszámon felül megjelenő Vasárnapi Könyvvel, tanítani a magyarságot és magyarul tanítani az önként jelentkező nemzetiségieket. Ez volt *Széll Kálmán* programja, amelynek gyakorlati megindításával, jól kiválasztott, hivatott munkatársa volt neki a már régóta szintén jobb magyar jövőről álmodó néhai alelnökünk: *Arkay Kálmán*. Ezt a programot követi eleitől fogva változatlanul a mi Közművelődési Tanácsunk.

A napokban hallottuk Erdélyből, az egyik román félhivatalos szócső hangján világgá röpíteni, hogy Erdélyben nincsen a kisebbségeknek hazájuk, ott nincs más, csak román, román a nyelv és a jog is a románoké, ők a „főbérlok“, a diktálók, a parancsolók, a többi hallgasson, engedelmeskedjék, vagy vándoroljon ki. Mennyivel másként hangzott *Széll Kálmán beszéde* 1911-ben Kolozsváron, amikor a Tanács közgyűlésén így szólt az erdélyi oláhsághoz:

„Szívemnek minden dobbanásával, lelkemnek minden érzésével ajánlom azoknak, akik nincsenek itt közöttünk, de azért az ország fiai, hű fiai akarnak lenni, tegyék velünk egyesült közös erővel Magyarországot, amely hazájuk nekik is: művelté, boldoggá, erőssé és szerencsésé.“

Széll az ezeréves magyarság, az európai kultúrába már régen beérkezett magyar nemzet nevében nem beszélt főbérlokról és jognélküli, állandóan felmondásnak kitett albérlokról, *Széll Kálmán* a magyar uri megértés hangján szólott, a nagystílusú politikus nyelvén, mert *Széll* magyar, gavallér és házigazda volt, nem jövevény és nem az átmeneti hatalmat féltő főbérlo.

Nincsen másnak joga, csak a románoknak, mondják ők ma. És mit mondott a magyar uralom fénykorában *Széll Kálmán*?

„Mi becsüljük és megadjuk minden más polgártársunknak is jogait, megadjuk jogaikat az ő velük született nyelvüknek is. Itt semmiféle gyűlölet nem lehet azért, mert valaki nem beszél magyarul!“

mondotta *Széll Kálmán* Kolozsvárott.

De mégis mi voltunk az erőszakosak, a magyarosítók, akikkel szemben alkalmazni kellett a wilsoni elveket! Alkalmazni a jog, törvény és igazság ellenére is. (Élénk helyeslés!)

Mert hiszen mit akartunk és mit akarunk mi? Ismét *Széll Tanácsunk* egyik ülésén elhangzott beszédéből idézek.

„A magyar állam fejlődését, a magyar nemzet virágzását és erősítését egy biztosítja: a kultúra. Csak aki a kultúrának szolgál, az szolgál az országnak és amely ország a kultúrát oly magaslatra tudja emelni és széles alapokon tudja fejleszteni, mint amilyenre a modern világnak szüksége van, az élhet meg és állhat meg. És ha van ország, amelynek erre szüksége van: Magyarország az. De a kultúrának fejlesztése sohasem mehet a nemzet jellege, történeti multja és hagyományai rovására. Az ehhez való jog és kötelesség ezeréves történetünkben és állami fennállásunk indokaiban fekszik és gyökerezik.“

Ez volt *Széll Kálmán* és ez volt Tanácsunk álláspontja mindegyikben a kérdésben. Ezt a mi mintaszerű programunkat, ezt a mi hátsó ajtót nem ismerő becsületes törekvésünket büntette olyan gyászosan a trianoni osztóigazság.

De *Széll Kálmán* ezt már meg nem érte. Sírjába szállott — nem bizakodva —, de közöttünk, bizalmasai között elborongva a háború várható fejleményei miatt.

A teljes összeomlás, a kommun utáni viszonyok már *Wekerle Sándor* találták elnöki székünkben. Beteg ország, szétfépett nemzet, beteg, forrongó közállapotok közepette ő maga is betegen már, 38 fokos lázzal jött közénk, hogy elfoglalja az elnöki széket és reményt öntsön belénk az ő nagy egyénisége, az ő emelkedett, a dolgok legmélyére látó bölcsessége. Lázban csillogó szemekkel, hatalmas testében össze-összeborzongva, de minden szavát nyomtatókkal, sok proféciával, átgondoltan, határozottan mondotta nekünk.

„Uraim, én vigasztalást nem hoztam magammal. Az a Magyarország és az a magyarság, amelynek szolgálatában éltem le az én életemet: nincs többé! Lesz-e még valaha, — ez a nyomasztó mindannyiunk lelkét, lényét betöltő szörnyűséges kérdés! De mindenkinek, aki a magyar névre érdemes akar maradni, úgy kell dolgoznia, hogy: igenis legyen, legyen, dacára annak, hogy ezen a világon mindenki ellenünk van és mindenki arra dolgozik, hogy ne legyen.

De ehhez előbb meg kell találnunk önmagunkat. Ki kell békülnünk egymással, a vesztett háborúnak és a förtelmes kommunnek nem bűnbakjait kell továbbra is vérbenforgó szemekkel keresnünk, hanem dolgoznunk kell. Le kell higgadnunk, kezét kell fognunk, mert az ország egyetlen gondolkozó agyat, egyetlen dolgozó kezet nem nélkülözhet. Építeni kell, nem rombolni, hinni kell, nem csüggedni! Megmondom előre, hogy ha nem valamennyien vállalva, a kétségbeesésig elszántan fogunk alkotni munkához, valutánk és gazdasági életünk olyan leromlása, a külföld előtti hitelvesztettségünk olyan foka következik be, ami több áldozatot fog szedni itt, mint maga a háború.“ (Tetszés! Halljuk! Halljuk!)

Ugyanakkor még ezt is hozzátette:

„Nagy multunk ravatala mellett csak úgy remélhetjük a feltámadást, ha nem frázis lesz a szánkban „a haza minden előtt“ és ha a magyar kultúra erősítésével, szeretetével kezdünk hozzá nagy munkánkhoz: új Magyarországon Nagy-Magyarország visszaszerzéséhez!“

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Azért idéztem én, mint *Széll Kálmán*nak és *Wekerle Sándornak* előbb lelkes tanítványa, majd később a közélet különböző területein hűséges munkatársa;

azért idéztem én, mint éppen itt az ő magyar lelkükhöz olyan méltó elnöki székben a nagy elődöknek szerény és gyöngé, de az ő gazdag hagyatékukat féltékenyen őrző utóda;

azért idéztem én halhatatlan elődeimnek lelkembe örökre befoglalt szavait, hogy ezekkel idézzem őket is magunk közé, idézzem emléküket és velük együtt a régi, nagy Magyarország emlékeit is ide lelkünk elé. A régi ország két vezetője és irányító elméje, két vezére, igen sok tekintetben építője, nagyra növelője van ma szellemiekben, itt közöttünk. És amikor mi, az élők, az utódok valamennyien meghatódottan gondolunk most rájuk, gondoljunk arra is, hogy nagyszerű életüket, elméjüket, jellemük, fajszeretük erejét nem ezért a mai Csonka-Magyarorszáért áldozták és tegyük fogadalmat lelkünk mélyén, az ő példájukon nemesedve,

hogy mi magunk is nem ezért a mai, hanem az eljövendő Nagy-Magyarországiért vagyunk, élünk és szolgálunk!

Széll Kálmán és Wekerle Sándor Magyarországnak eljövetelet váró törhetetlen bizakodásunkban és szent hitünkben nyitom meg mai ülésünket. (Hosszas taps és éljenzés.)

Felkérem ő excellenciáját, igazgatótanácsunk tagját, *Berzeviczy Albertet* (Taps! Éljenzés!), hogy ünnepi beszédét megtartani szíveskedjék.

Berzeviczy Albert dr.:

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet!

Az Országos Közművelődési Tanács engem bízott meg, hogy mai ünnepi gyűlésében két volt elnökéről, *Széll Kálmánról* és *Wekerle Sándorról* együttesen megemlékezzem. Szívesen vállalkoztam e feladatra, mert hiszen életem javarészét a nemzei közművelődés amaz ügyének szolgálatában töltöttem, amelynek az ő itteni tevékenységek szentelve volt és mert mindkét kiváló férfiúhoz baráti kötetlek fűzött s az egyiknek, *Wekerlének* egész közpályája, a másiknak, *Széll Kálmánnak*, közpályája második, kimagaslóbb része úgyszólván szemeim előtt folyt le.

Találkozásuk a Közművelődési Tanácsnak — melynek egy-mást föl váltva voltak elnökei — megemlékezésében szinte fölhív történelmi alakjaik hasonló és eltérő vonásainak vizsgálatára.

Mindketten a pénzügyek terén aratták első babérjaikat s a nagy tekintély, melyet e téren szereztek, emelte őket politikai vezető állásba; mindkettő rendkívül szellemi képességeivel s különösen hazánk közéletében majdnem döntő szónoki készségével valódi vezetőjévé és kifejezőjévé lett hazánk legújabbkori története egy-egy korszakának, s mindkettő akkor, amikor a vezető politikai szerep ránézve befejeződött, vállalta el a Közművelődési Tanács elnökségét, úgyszeretével, lelkes buzgalmaival, kezdeményező erejével szinte új oldalról mutatva be magát itt, új vonásokkal gazdagítva egyéniségének történelmi képét s élte alkotmányán is új érdemekkel szolgálva rá nemzete hálájára.

Ha ennyiben hasonlók, viszont sok a megkülönböztető vonás, mely őket szétválasztja.

Wekerle volt a szó szorosabb értelmében self-made-man, aki hivatali pályán kezdte közéleti tevékenységét, a központi szolgálat létráján emelkedett fel, s bámulatba ejtette a magyar közönséget, mikor mint államtitkár egyszerre a parlamenti debatter fényes vértetében jelent meg a politikai küzdőtéren s átfogó szellemével befolyását csakhamar a politika egész mezején éreztetni tudta. *Széll Kálmán* újabbkori történetünk legnagyobb alakjának, *Deák Ferencnek* árnyékában nőtt fel; Deák vezette be már korán a közpályára s mindenesetre az ő bizalmának és kedvező véleményének is köszönhetette, hogy aránylag fiatalon lett miniszterré s vált feladatává az ország pénzügyeinek súlyos viszonyok között való rendezése.

Szónoki egyéniségekre nézve azt merném mondani, hogy *Wekerle* a specifikus magyar ékesszólás egyik példányképe volt. *Széll* inkább az angol és francia parlamenti debatterek iskolájában nőtt nagyra; az ő rhetorikája művészibb volt, *Wekerléné* gyakran közvetlenebb hatású. Ez utóbbi inkább fascinálo egyéniség

volt, *Széll* inkább imponáló. E különböző tulajdonságaiknak köszönhették a közös eredményt, azt, hogy zilált és kiélesedett viszonyok között rendesen megtalálták a közvetítés és kiegyenlítés útját. Jellemző mindkettőre nézve, hogy társadalmilag *Wekerle* az általa alapított *Országos Kaszinóban*, *Széll* a *Nemzeti Kaszinóban* gyökerezett; *Wekerle* sokkal jobban tudta magát széles körökben népszerűvé tenni, mint *Széll*, ki fölnyét jobban érezte; *Wekerlénék* több barátja volt, mint *Széllnek*, de a tiszteletben és elismerésben, amely őket környezte, méltó versenytársak lehettek. (Tetszés!)

Mindkettőnek politikai pályája nagy eredmények és érdemek emlékével van történelmünkbe bejegyezve.

Szél Kálmán már a hetvenes évek elején, mint fiatal képviselő, nagy tekintélynek örvendett; állandó előadója volt a pénzügyi bizottságnak, alaposan ismerte államháztartásunknak akkor, az 1879-iki gazdasági válság következtében erősen megrendült állapotát, s pozícióját csak növelte az, hogy köztudomás szerint ismételve megkínálták a pénzügyi tárcával s ő ismételve kitért előle. Mikor a Deák-párt *Lónyay* népszerűtlensége, a *Szlávy*- és *Bittó*-kabinetek gyöngesége, *Deák Ferenc* elöregedése s *Tisza Kálmán* növekvő jelentősége következtében a kormányzást tovább vinni nem tudta s fölmerült a balközéppel való fúzió gondolata, abban a nyolcas bizottságban, amely a két párt egyesülésének módzatait tárgyalta, a Deák-párt részéről *Gorove*, *Szlávy* és *Csengery* mellett helyet foglalt *Széll Kálmán* is. Csak az egész közvélemény várakozása valósult meg, amikor az 1875 márciusában báró *Wenckheim Béla* elnöklete alatt már a *Tisza Kálmán* részvételével megalkult első szabadelpvűparti kormányban a pénzügyminiszteri széket *Széll Kálmán* foglalta el.

Nehéz feladat jutott osztályrészül, amelyet céltudatos biztossággal oldott meg. Az államháztartás megzavart egyensúlyát kellett helyreállítania oly eszközökkel, melyek nem sértik az állam létérdekeit s oly alapon, mely a helyreállított egyensúly fennmaradását biztosítani képes. Mélyre süllyedt hitelünk helyreállítását jelentette a 153 milliós uzsorakölesönnek s egyéb adóságoknak a 300 milliós járadékkölcsön segítségével való konvertálása. Az adóreform kifejtett programját azonban már nem valósíthatta meg, mert Bosznia és Hercegovinának a berlini béke értelmében 1878-ban reánk hárult okkupációja által elért eredményeit veszélyeztetve látván, kilépett a kormányból, ami ismét csak emelte személyes tekintélyét.

Széll állandóan tagja maradt a képviselőháznak, de hosszú időn, húsz éven át, tartózkodott az exponáltabb politikai tevékenységtől. A kormánynak nehézségeket okozni nem akart, de a pártokon kívül maradt, s a parlamenti vitákban részt nem vett. Működését a közgazdasági térre helyezte át; két nagy pénzintézetet alapított, melyek élén a pénzüzet és a hitel kérdéseiben nemzetközi tekintélyre tett szert. Hogy egyéniségének politikai súlya ezalatt nem csökkent, mutatta az, hogy minden politikai válság alkalmával az elsők között volt, kiknek tanácsát a korona meghallgatta.

Mikor aztán a véderővita, majd az egyházpolitikai harc, képviselőválasztási sérelmek s a szinte állandóvá vált parlamenti

obstrukció egymásután kimerítették a váltakozó kormányok és a szabadelvűpárt erejét, mikor a képviselőházban már az elnökválságot sem lehetett megoldani s korelnök vezetése alatt folyt a fékezhetetlen technikai obstrukció, a *Bánffy*-kormány belátván, hogy a parlamentáris kormányzást tovább vinni képtelen, lemondott, s 1898 végén a pártharcoktól érintetlen *Széll Kálmán* mint *homo regius* vette kezébe a kibontakozás fonalát.

Bámulatos szívósággal, kitartással, ügyességgel és lelemenyességgel folytatott hosszas tárgyalásainak sikerült a már a parlamentet a koronával ellentétbe hozó válságot megoldania, az ellenzéknek hatvanhetes alapon álló részét a kormánypártba való belépésre rávennie s egy a parlamentben keresztülvihető program alapján 1899 elején saját elnöklete alatt kormányt alakítania.

Széll, ki kormányszata főelvül a jogot, törvényt és igazságot jelölte meg, ezeknek az elveknek mindenekfölött a képviselőválasztásokban kívánván érvényt szerezni, szükségesnek tartotta a miniszterelnökség mellett a belügyi tárcát tartani meg s a pénzügyit a már a *Bánffy*-kabinetben e minőségben működött *Lukács Lászlónak* engedni át. Új minőségben ő nemcsak a választásokat intézte úgy, hogy azokat az ellenzék is tisztáknak volt kénytelen elismerni, nemcsak a közigazgatás egyszerűsítésére tett hathatós lépéseket, hanem élénk érzéket tanúsított a szociális kérdések iránt is és különösen a gyermekvédelmet intézményesen ő fejlesztette ki először.

A közjogi, közgazdasági és pénzügyi kérdéseknek egyaránt alapos ismerője lévén, sikerült *Széll*nek, hosszú vajudás és megmegújuló provizóriumok után, Ausztriával egy ránk nézve minden tekintetben előnyös kiegyezést is kötni. Sajnos, azonban e fáradozásai kárba veszttek, mert a visszalépése után megújult súlyos parlamenti zavarok a *Széll*—*Körber*-féle kiegyezés törvénybe iktatását megakadályozták; időközben aztán az osztrák kormánynak sikerült magát vállalt kötelezettségei alól kivonni, s utóbb az úgynevezett koalíciós kormány kétes értékű közjogi és formai vívmányok fejében kénytelen volt egy — különösen a nagy kvótaemelés következtében — Magyarországra nézve rendkívül terhes kiegyezéshez adni beleegyezését.

A *Széll* politikai vezetését az ellenzékkel szemben rendkívül konciliáns szellem jellemezte, amire őt már az obstrukció leszerelése érdekében kötött paktum is kötelezte. Ennek megvoltak a maga jó oldalai, amelyek sok nehézségen keresztülsegítették a kormányt. De a szabadelvűpártanak, kivált régiebb elemei, hovatovább bántónak találták azt, hogy a miniszterelnök mindig csak az ellenzékkel tárgyal, velők, kiknek támogatására úgyszólván számíthatni vélt, sohasem, s ebből bizonyos elkedvetlenedés, lehangoltság támadt, amely csökkentette a párt ellenállóerejét, mikor ismét haragra került a dolog.

A harc pedig nem volt elkerülhető. Az ellenzék bizalma és barátsága *Széll* iránt nem terjedt odáig, hogy kedvéért, feladva legnépszerűbb jelszavait, még az újonclétszám emelését is, katonai vívmányok nélkül, pusztá formális ellenzéssel keresztülbocsássa. A katonai kérdés, a magyar kormányoknak ez a régi botlókőve 1903 tavaszán válságba sodorta a *Széll*-kormányt, mely annál

súlyosabb volt, mert a kilátásban álló obstrukcióval szemben a régi szabadelvűpárt és az *Apponyi* vezetése alatt belépett ú. n. nemzeti pártiak között is a kívánandó engedmények tekintetében sem uralkodott teljes összhang.

Széll tehát lemondott és ezzel aktív politikai szerepe véget is ért. A parlamentben alig hallatta tovább szavát, legfőlebb választói előtt nyilatkozott a politikai helyzetről. Ellenben élénk érdeklődést tanúsított a közművelődési kérdések iránt, melyek benne már régi, kipróbált bajnokot bírtak. Mint egyik legrégibb és legnagyobb közművelődési egyesületünknek, a dunántúlinak elnöke már az 1896-ban megtartott első országos Közművelődési Kongresszus elnökévé választatott. Azután elnök lett a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának s e minőségben főképp a népkönyvtárak és a vándorkönyvtárak terjesztése körül buzgolkodott.

Mikor a koalíciós kormány idejében, 1908-ban működésbe lépett az *Országos Közművelődési Tanács*, főképp azzal a rendelkezéssel, hogy a nemzetiségi vidékeken élő magyarságot erősítse kultúrájában, minden tényező *Széll Kálmán*ra gondolt s őt hívták meg az új Tanács elnöké székébe, melytől élete végéig meg nem vált. E minőségben példátlan szeretettel és érdeklődéssel vett részt a Tanács minden életnyilvánulásában, nagy eréllyel sürgette évről-évre a kormánynál az analfabéták országos oktatásának rendezését s a legnehezebb viszonyok között is kieszközölte az ehhez szükséges állami támogatást. Ő volt az, akinek buzgalma lehetővé tette, hogy az analfabéták oktatása teljesen ingyenes legyen. Elnöksége alatt, a háború kitöréséig 56.955 felnőtt analfabéta kapott a Tanács tanfolyamainak sikeres elvégzését igazoló bizonyítványt. Ugyancsak az ő gondoskodása tette lehetővé, hogy a Tanács az iskolán kívüli népművelés céljait szolgáló felolvasások anyagaként évről-évre egész köteteket adhatott ingyen a tanítóság kezébe, felolvasásra, vagy szabadelőadásra kész, értékes tartalommal. Az ő megértő fáradozása hozta létre a *Vasárnapi Könyvet* is, a Tanács máig is fennálló kulturális hetilapját. Tőkét is szerzett a Tanács rendelkezésére, amely azonban — sajnos — pénzünk elértéktelenedésével veszendőbe ment. Vezetése alatt végezte el a Tanács a létrejött görög katolikus magyar püspökség előkészítésének is azokat a teendőit, melyek a társadalomra háramlottak.

A *Wekerle Sándor* pályája fordulatokban gazdagabb volt, mint a *Széllé* s őt többízben hozta, a legkülönbözőbb viszonyok között, vezető politikai állásba.

Mikor *Tisza Kálmán* 1887 elején a *Szapáry* távozásakor kénytelen volt a pénzügyi tárcát is átvenni s több, mint két évig kezelni, az államháztartás krónikus deficitjével szemben szükségét érezte egy nagy szakértelmet vitatkozási készséggel egyesítő munkatársnak. Ilyet vélt találni a fiatal *Wekerle Sándor*ban, aki akkoriban mint miniszteri tanácsos máris annyira magára vonta a szakkörök figyelmét, hogy egy nagy pénzügyet előkélő állásának felajánlásával igyekeztek őt az állami szolgálat köréből elvonni. A *Wekerle* politikai tehetségének fölfedezője tehát *Tisza Kálmán* volt, akinek sikerült a fiatal miniszteri tanácsost a politikai államtitkári állás felajánlásával megmarasztani s első

munkatársává tenni. Az új államtitkár annyira bevált, hogy mikor 1889-ben a véderővita viharától megviselt kormányt rekonstruálni kellett, *Tisza* a pénzügyi tárcát megnyugvással adhatta át *Wekerlének*, sőt mikor a Hentzi-szobor szerencsétlen ügye és az egyházpolitikai kérdésekben kifejlődött ellentétek a *Tisza*-kormány után a *Szapáry*-kormányt is megbukttatták, 1892 őszén, a korona bizalma a minisztérium Benjámínját, *Wekerle Sándort* bízta meg a kabinetalakítással.

Wekerlének már akkoráig sikerült államháztartásunk egyensúlyát helyreállítani s valutánk rendezését megindítani. Most azonban egy, tehetségeit új próbára tevő súlyos probléma: az egyházpolitikai reform kérdésének megoldása elé látta magát állítva. Miután a felekezeti kérdésekben, a fennálló törvények alapján, a kormány részéről felajánlott minden modus vivendi visszautasítással találkozott, nem maradt más hátra, mint a kérdést úgy az anyakönyvvitel, mint a házasságkötés és a vallás-gyakorlat terén gyökeres megoldás elé vinni, abban a szellemben, amelyben azt *Deák Ferenc* parlamenti hatyúdalában kívánta s amint az akkori parlamenti ellenzék vezére is első nagy beszédjében körvonalazni látszott.

A gyökeres reform azonban váratlanul nagy és heves ellenzéssel találkozott már a képviselőházban is, sőt magában a kormánypártban egyesek elszakadását eredményezte és az országban tagadhatatlanul nagy nyugtalanságot idézett elő. Az ellenzésnek tápot adott az a tudat, hogy a korona — vallásos aggályok miatt — csak kellenként adta beleegyezését a szönyegen levő törvényjavaslatok előterjesztéséhez. A képviselőházban mindezek ellenére megvolt a többség az összes javaslatok elfogadására, ellenben a főrendiház — bár csekély többséggel — a kötelező polgári házasság ellen foglalt állást. Beállott az a sajátos helyzet, hogy a képviselőházban többséggel rendelkező kormányt a főrendiház magatartása juttatta válságba. Az angol parlamenti praxis értelmében e válság csak új főrendek kinevezésével volt megoldható; ám de ettől az engedménytől a korona soká idegenkedett. A legjobban exponált kultuszminiszter, *gróf Csáky Albin*, már 1894 júniusában lemondott; a *Wekerle*-kabinet *Szilágyi Dezső*vel, mint igazságügyminiszterrel, még az év végéig tartotta helyét és keresztülvitte a polgári házasságot is a főrendiházban. A két utolsó javaslatnak a vallás szabad gyakorlatáról és a zsidó vallás egyenjogúsításáról szólónak törvényhozási elintézése már a Bánffy-kormánynak jutott feladatául. A *Wekerle*-kabinet elismerésre méltó önmegtagadással feláldozta magát, hogy reformjait megmentse. (Tetszés.)

Wekerle Sándor most visszavonult a politikától s az újon megalkotott Országos Közigazgatási Bíróság elnöki székét foglalva el, bevezette jogéletünkbe a közigazgatási bíráskodás intézményét. Azonban ezzel politikai pályája korántsem volt lezárva.

Az újonclétszám fölemelésének ügye, mely a Széll-kormány bukását idézte elő, még messzehatőbb következményeket vont maga után. *Gróf Khuen-Héderváry Károlyt*, ki a Széll utódja lett, főleg a szerencsétlenül fogalmazott chlopyi napiparancs, mely a katonai kérdést a végsőkéig kiélesítette s az országban rendkívüli izgalmat idézett elő, néhány havi kormányzás után szintén vál-

ságba sodorta. Az úgynevezett kilences bizottság tárgyalásai után *gróf Tisza István* vállalkozott a kormányalakításra s egy, a többség által elfogadhatónak talált védtörvény-reform előterjesztésére; amint azonban a miniszterelnök ugrai levelében a házszabályok szükségessé vált reformjára utalt, nyomban felütötte a fejét az obstrukció, amelynek letörését *Perczel Dezső* házelnök, Tiszával egyetértve, 1904 november 18-án a házszabályok áthágásával kísérve meg, lehetetlen parlamenti helyzet állott elő. Az országgyűlést fel kellett oszlatni és a főkép a magyar katonai vezényszó jesszavával fanatizált választóközönség a választásokon a szabadelpvűparti kormányt megbuktatta.

Egy, a *báró Fejérváry Géza* elnöklete alatt alakított parlamentenkívüli kormányzatnak a nemzeti ellentállás letörésére irányzott kétségbeesett kísérletei után a korona végre is, — miután az alkotmányosság útjáról letérni nem akart, — kénytelen volt az ellenzéki többség kezeibe adni a hatalmat. És ekkor bekövetkezett az a sajátos eset, hogy a függetlenségi párti többséggel egybegyűlt képviselőházból alakult több függetlenségi párti tagot számláló kormány egy hatvanhetes alapon álló miniszterelnök vezetése alatt hatvanhetes alapon volt kénytelen kormányozni.

Az a politikus, akit a Korona, az ellenzéki vezérekkel egyetértve, erre a nehéz feladatra kiszemelt, *Wekerle Sándor* volt.

Az új koalíciós kormánynak, mivel a nemzeti ellentállás összes vezéreit egyesítette magában, bár a várt közjogi és katonai vívmányokból egyelőre majdnem semmit sem valósíthatott meg, óriási népszerűsége volt az országban s a már általa kiírt választásokból oly képviselőház került ki, amelyben — a horvátokat kivéve — úgyszólván semmi ellenzéke se volt.

Wekerle bámulatos ügyességgel és tapintattal vitte nehéz szerepét, egyenlítette ki a kormányban magában lappangó ellentéteket, csitította le a esalódott várakozásokat, gondoskodott a kormányzat zavartalan továbbviteléről, fogadtatott el a törvényhozás által egy, az ország anyagi érdekeire az előbbiekhöz hasonlítva kedvezőtlenebb kiegyezést Ausztriával és alkotta meg a lehetséges reformokat, természetesen a nagy közjogi és katonai kérdések kapcsolásával.

Majdnem négy évig tartott ez a koalíciós kormányzás, míg végre saját belső ellentmondásai lassanként megbénították munkásságát, úgy, hogy a parlamenttől, amelyet saját képére alkotott, már az ügyek továbbvitelének eszközeit sem tudta megkapni.

Ekkor *Wekerle* kormányával lemondott s teljesen visszavonult, míg a koalíció, amely a gróf *Khuen*-kormányt a legelleneségesebben fogadta, az 1910 nyarán végbement választásokon az újon alakult „nemzeti munkapárt”-tal szemben kisebbségben maradt.

Wekerle már valószínűleg maga is befejezettnek hitte politikai pályafutását, amidőn váratlanul az országra nézve legsúlyosabb viszonyok között még egyszer sorompóba kellett lépnie.

A világháború ránk nézve éppen válságos fordulatot kezdett venni, mikor a fiatal király, demokratikus reformokkal vélvén a helyzetet megmenthetni, az általános választójog kérdésében felmerült nézeteltérések miatt kivette a hatalmat *gróf Tisza István* kezéből, aki mögött a parlament tömör többsége sorakozott s a

tapasztalatlan ifjú gróf Esterházy Móricot bízta meg a kabinet-alakítással. A többség, — élén Tiszával, — tekintettel az ország válságos helyzetére, készséggel támogatta ugyan az új kormányt, de Esterházynak magának csakhamar meg kellett győződnie vállalkozása lehetetlenségéről. (Úgy van! Halljuk!)

És ekkor a már mutatkozó fejtelenség miatt fel-felbukkanó forradalmi velleitások közepette a Korona, — mint utolsó mentővárához — a *Wekerle* gazdag tapasztalatú bölcsességéhez fordult. Hogy az ő kezében tört össze Magyarországon a törvényes kormányhatalom, azt neki már hibául fel nem róhatjuk. Csak elismeréssel adózhatunk emlékének, hogy oly sikerdús közpálya végén, öreg korában feláldozta magát és megpróbálta szembeszállni az előretörő végzettel. (Tetszés és taps.)

A politikai nyugalom időszakaiban *Wekerle* is érdeklődést tanúsított a közművelődés állapotai iránt. Mint a Szabad Lyceum elnöke, beszédeiben a kultúra alapvető kérdéseinek teljes átértésére valló s programmatikus szempontból is becses nyilatkozatokat halottunk tőle.

Mikor az összeomlás után egyéb közintézményeinkkel együtt az Országos Közművelődési Tanács is újra talpra állott s megfogyatkozott eszközeivel igyekezett munkássága fonalát fölvenni, 1920-ban *Wekerle* vette át a Széll örökét. Megható volt látni, mily szorgalommal igyekezett az élettől és munkától megviselt öreg ember a kulturális kérdések részleteivel megismerkedni. Naponta órákat töltött a Tanács helyiségeiben, tervezgetett, programot készített Csonka-Magyarország számára a közművelődési egyesületek s az akkor még lázas, beteg társadalom érdeklődésének helyes irányba való terelésére.

Sajnos, azokban az időkben az ő ideális liberalizmusa visszhang nélkül maradt. A Tanács tagjainak nagy része az országtól elszakított területeken élt, minden megmozdulás lehetetlenné vált, mert a vörös uralom alatt elveszett pénzei hiányában a Tanácsnak még levélbélyegekre is alig volt fedezete. Pedig hatalmas tervei voltak, amelyeknek megvalósítására éppen az ő egyéniségére lett volna szükség. A faluba akart lenyúlni, annak gazdasági életét erősíteni, hogy aztán a kultúra terén is erősödjék. Benne volt programjában mindaz, aminek egy része később a Faluszövetségben talált gondolásra, de súlypontja kifejezetten a kulturális, oktató és nevelő munka volt.

Mikor már beteg volt, lázasan is bejárt mindennap a Tanácsba s szinte gyermekes öröme telt benne, ha tervezgetés közben új, szép eszmék és célkitűzések bukkantak fel. Pár nappal halála előtt is még élénk részt vett az elnökség tanácskozásaiban.

Most immár a múlté ő is, mint elődje, Széll Kálmán, és ha mi koszorút fonunk nekik s a koszorúra könnyünk is ráhull, ez a könny nem annak a keserűségnek a könnye, amellyel a derékban kettétört pályákat szoktuk megsiratni.

Ők mindketten megfutották útjukat, nagyokat alkottak, nagy érdemeket szereztek. Hálát kell adnunk a gondviselésnek, hogy a mieink voltak, érettünk dolgoztak s még haláluk után is nagy példákul gazdagították nemzetünket. Bár mondhatta el az ő elkölözött szellemük is a büszke rómaival, hogy vannak követőik:

„Longus ordo juvenum, post me venientium, idemque petentium decus.“ (Szünni nem akaró taps és éljenzés.)

Némethy Károly: Valamennyiünk nevében hálásan köszönöm *Berzeviczy Albert* ő excellenciájának pompás, klasszikus essayját, amely tartalom, forma és objektivitás szempontjából — azt hiszem, ebben valamennyien egyetértünk, — valóságos remekmű. A kortárs beszélt itt nekünk, — többé-kevésbé szintén kortársaknak, — akik tehát a leghivatottabb bírálói lehettünk ő excellenciája előadásának. Ismételten meleg szeretettel köszönöm illusztris tagtársunknak szereplését, amely maradandó hatást támasztott bennünk, de maradandó emléket állított két nagy halottunk emlékének is. (Úgy van!)

Bejelentem, hogy *Klebensberg Kuno* gróf kultuszminiszter úr ő excellenciájának a tárgysorozaton jelzett felszólalása elmarad, mert ő nagyméltósága a soproni ünnepségeken vesz részt. Hozzá intézett levelében (olvassa) őszinte sajnálkozásának ad kifejezést azért, hogy kegyeletes, szép ünnepünkön jelen nem lehet.

A magyar királyi kormány képviselőjében közöttünk megjelent

Vass József úr ő nagyméltósága (Éljenzés) kért szót.

Vass József népjóléti miniszter: A magyar kormány nevében egy szál virágot hozok az emlékezet oltárára a két nagy magyar államférfiú emlékünnapján. Abból a nemes, nagyvonalú előadásból, amelyet csak az imént hallottunk, valamint az elnök úr megnyitó-beszédéből, mint halk muzsika esendült ki az elmúlt évtizedeknek, ránk nézve tökéletesen elmúlt viszonyok emlékezetének a hangja. Egész más ország, más küzdelmek, más harcok a parlamentben és a társadalomban az a világ, amely mindkét előadásból muzsika gyanánt esendült ki.

Az alapgondolata ugyan ugyanaz, mint amely bennünket ma is lelkesít. Mert ha az emlékezés aranyából hidat kovácsolunk és átmegyünk az elmúlt évtizedekbe, a két halhatatlan államférfiú munkájához, meg kell állapítani, hogyha elválaszt is minket ennek a hídnak a távolsága, a híd alatt lévő mélység és a benne zúgó vizek ugyanazok, ha szűkebb is a meder, de mégis magyar az a víz, magyarok a szirtek és a problémák, amelyeken ez a víz megtörik és tajtékzik, de magyarok a sziklák is, mint ahogy magyarok voltak ők és magyarok vagyunk mi is.

Egy államférfinak a munkáját nem szabad csak a siker szerint mérni és megítélni, mert például *Wekerle Sándor* a nemzet olyan szörnyű helyzetében volt kénytelen vállalkozni vezető munkára, amikor a sikernek még csak a reménye sem kecsegtette, hiszen a végzettel kellett szembeszállnia, amint azt *Berzeviczy* ő excellenciája olyan szépen mondotta. Azonban, ha egy régi ékszeret vizsgálunk, akkor, ha az meg is van csorbítva, szét is van törve, a régi mester munkája meglátszik a megcsorbított ékszeren is.

Amikor a cenki sírbolt mellől a mai vezető magyar miniszternek a kiáltása hangzott el tegnap, amely szolidaritást követel és arra int, hogy fogjuk össze a nemzet minden erejét és lehetőleg egy történelmi fókuszba egyesítsünk minden erőt, hogy teremtsük meg a nemzet benső egységét, hogy a nemzet milliói közül ne

érezhesse magát kizártnak senki sem, akkor ez a kiáltás, úgy érzem, hogy összhangban van azzal a halk muzsikával, amely ennek a két nagy államférfinak az emlékezetéből cseng felénk. Tökéletes ez az asszonancia a ma célkitűzése és a régi törekvések között, mert ahogy ők arra törekedtek, hogy éppen a közművelődés révén teljenek meg nemes kultúrával a Kárpátoktól az Adriáig húzódó határok és kultúrával való megtelítés révén tegyék a nemzetet naggyá, ugyanaz a célkitűzés nyilatkozik meg abban a beszédben, amely Nagycenken elhangzott.

Ma ugyan még a kiáltásunk sem tud zavartalanul elhangzani a Kárpátoktól az Adriáig. Más volt akkor a történelemnek a levegője, mint a mai levegő, melyben rádiófinanszírozásokat és rádióellenőröket is fel lehet állítani a hangzó hullámok korszakában, hogy még a gondolatot is széjjeltörhessék. Más a történelem levegője és nekünk a történelemért újra kell dolgoznunk, mint ahogy dolgozott az a két nagy ember, akinek a nagyságát sem tudjuk ma még tökéletesen látni. Nem tudjuk még tökéletesen látni, mert túl közel vagyunk hozzájuk és majd ha évszázadok távlatából nézik őket, akkor fogja a késő nemzedék megérteni az ő nagyságukat. A történelem részére kell nekünk is dolgoznunk. Nem abban az értelemben, mint ahogy azt az arra hivatottak már elcsépelelték, hogy tudniillik történelmi idöket élünk, mert nem élünk történelmi idöket. Hétköznapiakat élünk, mint ahogy hétköznapiakat élt az a két nagy államférfiú is, de a hétköznapiok munkájának olyanoknak kell lenni, telve elszántsággal és felkészültséggel, hogy a hétköznapiokból történelem lehessen. Szerencsés, vagy szerencsétlen, az nem tölünk függ, az az Úristen kezébe van letéve. (Tetszés!)

Kell, hogy felfigyeljünk a tegnapi nagycenki beszédre, amely annak a férfiúnak a szájából hangzott el, aki ma a magyarság életében vonalat húz és történelmi prespektívából zendíti meg a magyar szót, a magyar hivatást és kell, hogy ráhallgasson a nemzet minden tagja. Kell, hogy ez a díszközgyűlés is felfigyeljen annak a férfinak a szavára, aki a maga vívódó lelkében hordja a magyar kereszt súlyát és próbálja a magyar nemzet lelkét kifényesíteni a remény tüzével és célkitűzéseinek programjával. Azért kellett azt megtennem, hogy erre rámutassak, mert ahogy *Wekerle Sándornak* és *Széll Kálmánnak* mindig az volt a feladata és főcélja, hogy a nemzet egyetemességét őrizték és erősítsék és összefogják a nemzet erőit, most is minden társadalmi tényezőnek, minden kulturális munkának, ennek a nagymultú Tanácsnak, minden politikusnak — ellenzéken és kormánypárton —, a nép egyszerű fiának Móron és az ország minden községében meg kell értenie, hogy minden erőnk arra kell szánunk, hogy az alatt a híd alatt tajtékozva, keservesen hullámzó magyar élet megint megáshassa magának a medrét, szélesebbet, mint most amilyen széles, és szélesebbet, mint amilyen valaha volt. (Tetszés! Taps!)

Egy szál virágot kívántam csak elhelyezni a két nagy államférfi emlékünnapén. Sajnos, nem hivatkozhatom személyes emlékekre, mert nem ismerhetem közvetlenül a lelkük kincses gazdagságát. *Széll Kálmán* egyéniségét, melyet a tanulmányaiban elmélyedtt kispap koromban ismertem meg, torzítva mutatta az akkori idők levegőjének atmoszférája. S *Wekerle Sándorral* is

csak kevésszer találkoztam. Legutoljára egy ravatalnál — sajnos, az utóbbi időkben nagyon sokat kellett ravataloznunk. Ennek az épületnek az előcsarnokában állott a ravatal, nagy halottal, amely mellett én is mondtam néhány búcsúszót, s amikor a beszédek véget értek és a menet elindult, akkor az öreg *Wekerle Sándor*, aki már betegen jelent meg a temetésen, karon fogott, bevezetett az Akadémia csarnokába és az ő jellegzetes, aranyos, európai hírűvé vált államférfiúi bonhomijával mondta: Őcsém, ti most itt álltok az ország élén. Nem gondoljátok-e, hogy mi öreg emberek, régi vén csatárok, talán ha megnyitjuk a lelkünket, akad ott számotokra is valami, aminek hasznát vehetitek?

Csak a tisztelet tartott vissza attól, hogy át ne öleljem ezt az óriást, s csupán annyit mondtam: Kegyelmes uram, édes Sándor bátyám, hiszen ez az, amit mi kérünk és várunk tőletek, akik itt vagytok köztünk a régi dicsőség tanúi, tele tapasztalatokkal, s arra kérünk benneteket, adjátok ide nekünk ismeretlen problémákkal vívódó harcosoknak a ti gazdag lelketek tapasztalatait, szorítsátok meg a kezünket és közöljétek velünk gazdasági, közéleti és pénzügyi gondolataitokat, tapasztalataitokat. Hiszen ti már panteoni fensőbbiséggel nézhettek le a ma küzdő kicsinyekre.

Wekerle Sándort, íme, nem a történelem lapjairól, hanem közvetlenül sikerült megismernem és megismertem ennek a nagy öreg embernek, ennek az óriásnak meleg lelke hullámlását éppen itt, az Akadémia csarnokában.

Egy száll virágot akartam letenni és bocsássanak meg, ha nemcsak a *kormány nevében*, hanem lelkem szerint is tettem azt, de feljogosított erre *Wekerle Sándor* közvetlensége és a nagy magyar multnak itt megcsendült halk muzsikája. Reméljük, hogy ebből felbúg még a második történelmi strófa, az új magyar ouvertur, egy boldogabb magyar jövődönnek a nyitánya. (Általános, szünni nem akaró taps és éljenzés.)

Némethy Károly: Köszönjük ő nagyméltóságának a kir. kormány és a maga nevében elmondott, meleg szívből fakadt, költői szárnyalású szavait. Fölösleges nekem méltó jelzőket keresnem ehhez a beszédhez, amely mindenképen méltó volt *Vass József*hez, az országszerető nagy szónokhoz. (Éljenzés!) Valamennyien hatása alatt állunk még finom, mesterien megkonstruált beszédeinek s nekem igazán nem lehet más feladatom, mint szavakba foglalni valamennyiünk gondolatát: a köszönetet, amellyel adózunk ő nagyméltóságának. (Helyeslés! Éljen!)

Díszülésünk ezzel véget is ért. Megköszönve eddigi szíves türelmüket és megjelenésüket, a mi budai dalárdánknak közreműködését, az ülést 10 percre felfüggesztem. Utána pedig kezdődik XX. rendes évi közgyűlésünk. (Éljen az elnök!)

Kmf.

Hitelesítik:

Czakó Elemér s. k.

Fináczy Ernő s. k.

Szilágyi Sándor s. k.

m. kir. kormányfőtanácsos,
ügyvezető alelnök.

